

Nr 139.

Av herr **Wahlund m. fl.**, *angående översyn över uppgiftsinsamlandet för statistiskt och liknande ändamål.*

Den 30 november 1940 tillsattes en särskild beredning inom finansdepartementet för att under departementschefens ordförandeskap handlägga det fortsatta besparingsarbetet inom statsförvaltningen. Denna besparingsberedning beslöt den 27 januari 1941 jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande bryta ut frågan om den officiella statistiken för särskild sakkunnigutredning. De härför tillkallade sakkunniga, besparingsberedningens statistikkommitté, avgav sitt betänkande med förslag angående den statliga statistikens organisation m. m. den 19 december 1942.

Kommittén ville tillse, att den officiella statistiken fyller sin uppgift för lägsta möjliga kostnader. Det gällde att nå besparingar med full uppmärksamhet på statistikens nytta och användning i samhället. Förenklingar och beskrningar över lag skulle visserligen bokföringsmässigt medföra besparingar på statistikens konto, men därmed skulle också statistikens värde minskas. Resultatet kunde mycket väl bli icke reella besparingar utan tvärtom en förlust för samhället. Den återstående statistiken skulle endast bli dyrare i förhållande till dess nytta.

Statistikkommittén fann det väsentliga vara att begränsa statistikens kostnader genom förbättring av organisation, arbetsresurser och arbetsmetoder och därigenom avlägsna de brister, som råda bl. a. som en följd av statistikens nuvarande decentraliserade organisation. En intim kontakt måste skapas mellan de olika statistikgrenarna i och för samordning av statistiken, för stärkande och ömsesidigt utnyttjande av tillgängliga kunskaper, erfarenheter och andra resurser på det statistisk-tekniska området.

Kommittén föreslog bl. a., att de statistiska arbetet skulle såsom hittills vara förlagt till de enskilda ämbetsverken, d. v. s. att rådande decentralisation såtillvida i stort sett skulle bestå, men att det skulle inrättas ett samarbets- och koordinationsorgan för all statistik, förslagsvis benämnt statistikkollegium, bestående av 6 ledamöter och utrustat med ett kansli.

Statistikkollegium skulle själv eller genom sitt kansli bl. a. fungera som ett permanent besparingsorgan. Detta skulle ske genom att vid den förlöpande granskningen av den ordinarie statistiken, vid prövningen av förslag till nya statistiska undersökningar och förändringar av befintlig stati-

stik samt vid den rådgivande verksamheten i övrigt verka för samordning, enhetlighet och jämförbarhet mellan olika statistikgrenars innehåll (varigenom bl. a. dubbelarbeten av olika slag undvikas) och för ständig förbättring av organisation, arbetsplanering och arbetsmetoder i takt med utvecklingen på det statistisk-tekniska området. Möjligheter till kostnadsbegränsningar genom att använda maskinella arbetsmetoder och tillämpa den representativa undersökningsmetoden skulle observeras. Upprättandet av en för ämbetsverken gemensam grupp av reservpersonal och av en maskincentral skulle åstadkomma en mera effektiv disposition av tillgängliga personella och maskinella resurser trots statistikens spridning på ett stort antal olika myndigheter. Besparingar skulle emellertid kunna vinnas icke blott genom att rationalisera arbetet utan även genom att verka för en riktig dimensionering av statistiken efter de växlande behoven. Slutligen borde kansliets anlitande för kommittéstatistik leda till en icke oövertydlig begränsning av kostnaderna. På olika vägar borde sålunda ett statistikkollegii kansli kunna åstadkomma betydande besparningar av kostnaderna för den statliga statistiken. Därtill kommer, att en höjning av statistikens kvalitet bör kunna förväntas på längre sikt.

Det är självklart, att en samordning av statistiken i enlighet med statistikkommitténs förslag i viss grad måste ingripa i de olika ämbetsverkens verksamhet. Det var därför att vänta, att förslaget ej till alla delar vid remissbehandlingen skulle vinna bifall hos samtliga berörda myndigheter; så mycket mer som de olika verkens intressen och behov av ett centralorgan äro mer eller mindre omfattande och växla till sin inriktning. Med hänsyn härtill måste det framstå som synnerligen anmärkningsvärt, att de förslag, som statistikkommittén avgav, vann ett rätt allmänt bifall vid remissbehandlingen. De förslag rörande statistikens organisation, som avgivits av tidigare kommittéer och sakkunniga, ha som regel mött sådant motstånd, att de ej kunnat förverkligas.

Hithörande frågor ha sedermera veterligt ej föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd annat än i så måtto, att överdirektören för statistiska centralbyrån erhållit uppdrag gällande vissa kompletterande utredningar och konjunkturinstitutet erhållit i uppdrag att utarbeta förslag till förbättrad ekonomisk statistik. Huvudspörsmålet aktualiserades ånyo i en motion vid 1945 års riksdag (I: 145), vari yrkades, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att en omorganisation av den statliga statistiken genomföres i huvudsaklig överensstämmelse med de förslag, vilka framlagts av besparingsberedningens statistikkommitté. Motionen avlogs med hänvisning till att frågan befann sig under Kungl. Maj:ts prövning.

Då så fortfarande är fallet, vilja vi ej här ånyo yrka på åtgärder i den riktning, som föreslagits av 1942 års statistikkommitté och i motionen I: 145 vid 1945 års riksdag, även om vi anse, att en omorganisation av den statliga statistiken efter de föreslagna riktlinjerna skulle innebära be-

tydande fördelar. Vi vilja i stället gripa ut en väsentlig detalj i berörda fråga, vilken under de gångna åren fått alltmer ökad betydelse.

I allt större utsträckning infordras uppgifter av statistisk eller liknande art av kommissioner, utredningar och ämbetsverk etc. från statliga och kommunala myndigheter, från företag och enskilda. Detta har medfört en högst avsevärd arbetsbelastning för uppgiftslämnarna och en ökning av förvaltningspersonalen i allmän och enskild tjänst. Vi reagera ej mot den särskilt i nuvarande krissituation *nödvändiga* uppgiftslämningen, men vi förmena, att statistiska och liknande uppgifter insamlas i en utsträckning, som ej svarar mot rationell hushållning.

Ofta torde man på centralt håll icke taga hänsyn till de kostnader, som åsamkas dem, vilka avkrävas uppgifterna. Kostnaderna för uppgiftslämnarna bli ofta större än de centrala kostnaderna för bearbetningen. Det måste exempelvis anses viktigt att tillse, att i möjligaste mån uppgiftsformulären anpassas efter företagens bokföring och att över huvud taget de infordrade uppgifterna kunna lämnas utan större omgång. En uppgift, som är lätt att lämna, blir för övrigt som regel säkrare.

Exempel kunna givas på att uppgifter insamlats, men att de sedan, åtminstone delvis, aldrig kommit till användning. Det är givetvis ett sparsamhetsintresse, att ej onödiga bearbetningar av det insamlade materialet företagas, men ändå viktigare torde vara, att överflödiga uppgifter ej insamlas.

När det gäller rent statistiska undersökningar, kan man med tillfredsställelse konstatera, att den s. k. samplingsmetodikens kommit till ökad tillämpning. Fortfarande gäller emellertid, att i många fall lika gott resultat skulle kunna vinnas genom stickprovsundersökningar som vid totalundersökningar.

Särskilt i nuvarande bristsituation på arbetsmarknaden kan konstateras, att ett verkligt behov föreligger av ett samarbetsorgan, en nämnd, vilken skulle anförtros en detalj av det föreslagna statistikkollegiums åligganden, kontrollen av uppgiftsinsamlandet för statistiskt eller liknande ändamål. Nämnden skulle från fall till fall söka bedöma, om de kostnader, vilka krävas för insamlande av statistiska och liknande data och för dessas bearbetning, verkligen kunna anses svara mot den nytta man kan ha av undersökningsresultatet. Det föreslagna organet skulle sålunda förhindra orationell uppgiftsinsamling, i konkreta fall avgöra, om man kan nöja sig med stickprovsundersökningar, tillse, att icke samma eller liknande uppgifter insamlas från mer än ett håll samt undersöka, huruvida man i stället för ny uppgiftsinsamling kan utnyttja redan tidigare förefintligt material. I fall av oenighet mellan nämnden och det organ, vilket begärt uppgiftsinsamlingen, borde frågan lämpligen hänskjutas till Kungl. Maj:t för avgörande.

Nämnden skulle ha formen av ett samarbetsorgan, där representanter

för statistikinsamlande myndigheter och uppgiftssamlare kunde samlas för att kontinuerligt diskutera hithörande frågor. I nämnden borde ingå åtminstone någon representant för den vetenskapliga statistiken, detta särskilt med hänsyn till de besparingsmöjligheter, som förefinnas vid tillämpning av stickprovsundersökningar etc.

Givetvis skulle ett dylikt samarbetsorgan draga vissa kostnader, men dessa skulle tvivelsutan bli försvinnande små jämfört med de besparingar för samhället, företag och enskilda, som kunde åstadkommas genom dess verksamhet.

Med hänsyn till vad som sålunda anförts, få vi hemställa,
att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla,
att ett samarbetsorgan tillsättes med uppgift att verkställa
en översyn och fortlöpande kontroll av uppgiftsinsamlandet
för statistiska och liknande ändamål.

Stockholm den 23 januari 1948.

S. G. W. Wahlund.

B. A. Nilsson.

Jones Erik Andersson.

Otto Niklasson.

Gustav Hallagård.

Bernhard Näsgrård.
